

Protokollkomiteens innstilling VII**Stortingsmann Friis' kommentar.**AV
direktør Lorentz Vogt

Stortingsmann, statsarkivar Jacob Friis har på et nordisk studiekursus på Voss holdt foredrag om Historie og politikk i tilslutning til protokollkomiteens innstilling. «Morgenbladet» har funnet å burde påtale, at et medlem av protokollkomiteen og odelstinget har tatt saken op.

Nærværende forfatter er meget opmfintlig, når det gjelder spørsmål om, hvor langt en mann i offentlig stilling har rett til å optræ utad uten å gjøre sig inhabil ved en saks videre behandling. I dette tilfelle forekommer det mig, at stortingsmann Jacob Friis har holdt sig helt innen den tillatelige ramme. Som medlem av protokollkomiteen har han tatt sitt standpunkt, før han optrådte utad. Han har senere kun i relativt almindelige betraktninger videre utdypet sitt på forhånd publiserte offisielle standpunkt. Det må være tillatelig. Anderledes kunde saken ha stilt sig om hans foredrag var holdt for innstillingen var avgitt. Anderledes må også bedømmes visse høiesterettsdommers uttalelser bildels i bokform om forhold som måtte formodes senere å bli innbragt for den høie rett — eventuelt for riksrett. Disse ting blev dog ikke påtalt fra hold, som nu synes overømfintlig.

Det er nødvendig å nevne disse ting, fordi debatten om den foreliggende innstilling bør få friest mulig forløp. Så får resultatet bli hvad det vil.

Jacob Friis uttaler:

«Er det overhode mulig å avgjøre den historiske sannhet ved hjelp av en demokratisk flertallsstemning, selv hvor denne er enstemmig? Har det ikke vært nødvendig i undersøkelseskommissjonen for å få til denne enstemmigheten eller dette flertallet, å gjøre så mange innrommelser til hverandres syn, å jenne sig så meget efter hverandre, å fortie noe her og vri på noe der, så resultatet er blitt uklart og derfor som historisk sannhet temmelig verdiløst? Naturligvis kan man bli endig om det rent faktiske hendingsforløp. Men vil ikke dommen om hendingsene bli uklar? Jeg er

nens mandat hadde vært innskrenket til å gi hendelsesforløpet og til å skaffe alle dokumenter tilgjengelig. Det er selvsagt så, at selv hvor hendelsesforløpet er helt klarlagt kan bedømmelsen varlere. Men jo bedre oversikt man har over de faktiske forhold, desto nærmere kommer man den objektive historiske sannhet.

Friis anstiller en del betraktninger om måten Hitler kom til makten på:

«Politisk var Hitler kommet frem i Tyskland ved hjelp av det villedede småborgerskapets og de fortvilte arbeidsløse millioner under kriseårene i 1930-årene. Men han vilde ikke ha kunnet gripe og holde på makten, hvis han ikke hadde fått støtte av storindustrien. Da kapitaltilførslene fra USA stoppet op i 1929, kom det sterkt rasjonaliserende tyske produksjonsliv i store avsetningsvanskeligheter. Kravet fra storindustrien om nye markeder blev stadig sterkere. Tyskland måtte «eksportere eller dø». Med dette for øie fikk Hitler den finansielle hjelp fra storindustrien som han måtte ha for å kunne befeste sin makt og fortsette oprustningen. Tysklands krig blev derfor i første rekke en industri- og eksportkrig.

Betraktningen er riktig. Hitlers bevegelse hadde sin rot i småborgerskapet og i de arbeidsløse. «Snippeproletariatet» var hans hær. Det er også riktig at uten storindustriens — tungindustriens — hjelp var han ikke nådd frem. Det avgjørende år blev 1932. Den avgjørende begivenhet hans foredrag i Düsseldorf Industriclub. I 1932 var forholdene i Tyskland forvillet. Arbeidsløsheten katastrofal. Man var nådd derhen at man fryktet et kommunistisk styre. Man mente sig å stå overfor nye redsler i likhet med begivenhetene på årene 1919—1920. Samtidig hadde Hitler vist en demagogisk evne til at få folket med sig, mens hans partis materielle basis blev stadig svakere. Det var under disse forhold at Hitler søkte og fikk adgang til å tale i

Düsseldorf Industriclub, hvis ledende familier var Krupp, Thyssen, Haniel, Mannesmann og Poenagen. Foredraget som lest med norske briller ikke inneholder noe opsiktavvækkende, skal ha formet sig som en kamp. Hitler talte over i time uten å gjøre særlig inntrykk. En lett kjedsommelighet bredte sig over forsamlingen. Men med øinene stivt festet på denne fortsatte han og da han kom til koloniaspørsmålet våknet interessen. Han hadde brutt gjennom motstand og likegyldighet.

Thyssens bordtale, som jeg forøvrig forgjeves har vært på jakt efter, blev en full tilslutning. Tungindustrien gikk inn for Hitler. De så i ham et redskap. Han kom til å ta makten fra dem. Men han hadde fremdeles sine motstandere. Således måtte i 1933 efter «maktovertagelsen» den administrerende direktør, Kastle i det tyske Industriforbund, fjernes før dette under Krupps ledelse sluttet op om Hitler for alvor.

Stortingsmann Friis' fremstilling av forholdene i Tyskland også av tungindustriens motiver tør være riktig.

Overfor hans slutning herfra og til motivene for overfallet på Norge stiller jeg mig meget mere tvilende. Vi vet selvfølgelig ennu ikke tilstrekkelig. Men vi vet adskillig. Og efter det vi vet, må vi slutte at overfallet har vært rent militært, konkret og strategisk begrunnet. Der er etterhvert framlagt en rekke opplysninger om forberedelsene såvel saklig som om personer. Der er intet som tyder på at tyske næringsinteresser eller de offisielle organer for næringsliv og økonomi har vært tatt med på råd eller har ovet sin innflydelse.

Hvad forholdene i Norge angår, så mener jeg, som tidligere fremholdt under Administrasjonsrådet, at Friis' fantasi har spilt ham et puss. De kretser det her gjaldt var praktisk talt alle vesteledede og vestorienterte.

Det forhindrer ikke, at Friis' kronikk er både interessant og meget leseverdlig. Det vilde være en fordel om man kunde få en videre utdypning av forholdene.

LORENTZ VOGT.

Di
Eft
dag
Der
kro

Den
Vilhel
bake
ter, i
dagen
års ju
ninge
Det
endot
for s
være
diser
abdik
forstå
betyr
politi
Euro
sittet
pure
helma
vil ha
For
pa ka
venne
vemo
merk
Vilhe
tatt
hunn
dron
det
sin
hunn
tans
de so
nes
sees
Hu
lands

«Er det overhode mulig å avgjøre den historiske sannhet ved hjelp av en demokratisk flertallsvotering, selv hvor denne er enstemmig? Har det ikke vært nødvendig i undersøkelseskommissjonen for å få til denne enstemmigheten eller dette flertallet, å gjøre så mange innrømmelser til hverandres syn, å jenke sig så meget etter hverandre, å fortie noe her og vri på noe der, så resultatet er blitt uklart og derfor som historisk sannhet temmelig verdiløst? Naturligvis kan man bli enig om det rent faktiske hendingsforløp. Men vil ikke dommen om hendingene bli uklar? Jeg er opriktig talt meget bange for det. Jeg er bange for at man under en slik behandlingsmåte som den som her er foregått, kommer i skade for å glemme det som til syvende og sist er det vesentlige og eneste viktige ved all historieforskning: at den henter sitt liv og sin problemstilling fra nutidens kamp og at den er innstillet på å tjene fremtiden. Men nettop i spørsmålet om hvad som er fremskrittet i dagens kamp, brytes jo opfatningene så meget at det umulig kan avgjøres ved votering hvad som er det riktige. Om man er aldri så meget innstillet på å finne den objektive sannhet og intet å fordølge, vil enhver historiker ut fra sitt politiske syn uvegerlig komme til å legge større vekt på enkelte kjensgjerninger enn på andre, og til å plassere kjensgjerningene slik at de fører til de slutninger som tjener vedkommende historikers syn på fremskrittet i dagens kamp.

En enkelt-historikers subjektivt fargede sannhet vil derfor tross alle innrømmelser også til dens betingede verdi, kanskje være mer verdifull enn en hvilken som helst komite-sannhet, selv om den er enstemmig vedtatt og protokollert som den endelige, objektive sannhet.»

Denne fremstilling er riktig. De dommer, som felles i disse politiske spørsmål er av sterkt belinget verdi. Det er en av grunnene til at man skal være meget forsiktig med å gjøre politiske divergenser til forbrytelser. Derfor bør man heller ikke få noen riksstett. Derfor burde man også ha begrenset det øvrige «rettsoppgjør» til de rene forbryteriske handlinger. Det skulde ha vært mere av «rett» og mindre av «oppgjør». Når Friis uttaler, at «naturligvis kan man bli enig om det rent faktiske hendelsesforløp», er dette vel opportunistisk. Ennu er det langt igjen før hendelsesforløpet fra april dagene 1940 til januar 1941 er kartlagt. Den senere tid er overhode kun behandlet i sterkt personlig fargede skrifter. Det er et spørsmål om ikke det beste hadde vært om undersøkelseskommissjo-

var han ikke nådd frem. Det avgjørende år blev 1932. Den avgjørende begivenhet hans foredrag i Düsseldorf Industriclub. I 1932 var forholdene i Tyskland fortvilet. Arbeidsløsheten katastrofal. Man var nådd derhen at man fryktet et kommunistisk styre. Man mente sig å stå overfor nye redsler i likhet med begivenhetene i årene 1919—1920. Samtidig hadde Hitler vist en demagogisk evne til at få folket med sig, mens hans partis materielle basis blev stadig svakere. Det var under disse forhold at Hitler søkte og fikk adgang til å tale i

organer for næringsliv og økonomi har vært tatt med på råd eller har øvet sin innflydelse.

Hvad forholdene i Norge angår, så mener jeg, som tidligere fremholdt under Administrasjonsrådet, at Friis' fantasi har split ham et puss. De kretser, det her gjaldt var praktisk talt alle vestlede og vestorienterte.

Det forhindrer ikke, at Friis' kronikk er både interessant og meget leseverdige. Det vilde være en fordel om man kunde få en videre utdypning av forholdene.

LORENTZ VOGT.

Danskenes planer om hvalfangst på Færøene.

Det regnes med at valuta kan spares — og tjenes ved salg av margarin til Tyskland.

KØBENHAVN 1 august.

(UP). Fra tid til annen har man i danske sjøfartskretser diskutert mulighetene for å sette igang dansk hvalfangst, men hittil er det blitt med tanken, heter det i en artikkel i Esbjerg-avisen «Vestkysten». Nu ser det imidlertid ut til at det skal bli mer enn vanlig snakk, idet et kapitalsterkt danske konsern har tatt tanken op til realisering. Sævidt «Vestkysten» erfarer ventur man nu bare på regjeringens tilfagn om at den danske stat vil støtte hvalfangsten økonomisk, før man akter å gå igang med oprettelsen av en landstasjon på Færøene. Det var oprindelig meningen å sette fangsten igang allerede i kommende sesong, og man regner med at både den danske stat og Færøene kommer til å tegne sig som aksjonærer i foretaket. Regjeringen har imidlertid ennå ikke tatt stilling til projektet, slik at initiativtagerne regner med en viss forsinkelse.

Den tidligere statsrådsekretær, Niels Arup, nuværende direktør i Hempel-konsernet, kjenner de folk som står bak hvalfangstplanene, erklærer i en samtale med «Vestkysten» at han har stor tilforn til at planene lar sig realisere. Han peker på de store valutabeløp, som kan spares inn, hvis Danmark får sin egen hvalfangstflåte.

I 1946 innførte vi ca. 11,000 tonn sildolje og hvalolje til et beløp på henimot 23 mill. kroner, og før krigen var man oppe i en import på hele 35,000 tonn for å kunne produsere ca. 80,000 tonn margarin. Hvis den danske margarinproduksjon skal økes, må man importere ca. 10,000 tonn sildolje og hvalolje til et beløp på ca. 20 mill. kroner.

sjon skal økes til 100,000 tonn, må vi regne med at hvaloljeimport på 40,000 tonn — eller uttrykt i penger et valutabeløp på ca. 80 mill. kroner. Hvis et dansk selakap kunde påta sig å levere bare halvdelen av denne oljen — det vil svare til omkring 1100 blåhval — vilde man spare inn 40 millioner i fremmed valuta, sier Arup, som peker på at det ikke vil være noen vanskeligheter forbundet med å få avsatt den økede margarinproduksjon, f. eks. i Tyskland.

Istandsettelse av de skadede gravsteder på Valø.

Formannskapet foreslår at det skjer på kommunens bekostning.

Under bombingene av Valø våren 1945 blev en rekke gravsteder ødelagt da Valø gravkapell og kirkegård fikk en fulltreffer. Formannen i Slagen menighetsråd har hatt høte med elerne av de skadede gravstedene angående istandsettelsen. Det blev på møtet besluttet å se kommunen om hjelp til dette. Formannskapet har behandlet anskningarn og foreslår for herredstyre — som vil behandle saken mandag — at kommunen bekoster istandsettelsen av de skadede gravstedene og at anbuden fra Søren Blomhøget på 3000 kroner antas.

dikasj
den e
oppe

Sou
landet
helmi
forrig
tid ut
genth:

—Kor
are
annen
ste ek
garant
Den e
bre
vilde
ste b
barnle

Da
31. a
kjente
Huset
forbu
skulde
med s
Vilh
og svi
dag o
lighet
sjonen
falelse
henne